

HAZÁNK

S · A

KÜLFÖLD.

Szépirodalmi, ismeretterjesztő és társaséleti
KÉPES HETI KÖZLÖNY.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

SZERKESZTŐ:
SZOKOLY VIKTOR.

KIADÓ-TULAJDONOS:
az „ATHENAEUM”
IROD. ÉS NYOMDAI R. FARSICLT.

A képeket kitünőbb művészeink rajzolják s metszi RUSZ K.

Előfizetési föltételek: ·

Pestre vagy vidékre, postai küldéssel vagy házhoz hordással,

egész évre	6 frt — kr.
félévre	3 frt — „
negyedévre	1 frt 50 „

Előfizethetni minden postahivatalnál.

Hirdetmények díja: 3 hasábos petisors egyszeri hirdetésnél 5 uj kr. Bélyegdíj külön 30 uj kr.

Az előfizetések s a hirdetményi illetékek a kiadóhivatalba (Barátok-tere 7-dik sz.)
a kéziratok pedig a lap szerkesztőségéhez (Dohány-utca 1-ső sz.) bérmentes
levelekben intézendők.

PEST, 1869.

NYOMATOTT „AZ ATHENAEUM”
(BEHLÖTT EMICH GUSZTÁV-FÉLÉ)
NYOMDÁBAN.

TARTALOM.

Cikkek: „Egy fekete király foglyai.“ (Dr. Blank után.)
Szokoly Viktor-tól. (Folyt.) — „Egy halott kézírata.“ (Beszély.) **KBali:** *Magassy László.* — „A gibbon-majom.“ — „Magyar levél 1670-ből.“ (A zay-ugróci levéltárból.) — „Egy hét története.“ *Vadnai Károlytól.* „Vegyes közlemények.“ — „Zeneművek.“ — „Szerkesztői üzenetek.“ — „Zeneművek.“ — „Ujdonságok.“

Képek: Theodorosz fia, Abisszini trónörökös. — A megszabadult európai foglyok elindulása. — Magdala elégése. (Mindhárom kép az „Egy fekete király foglyai“ című cikktünkhöz.) — A gibbon-majom. — A vén szerelmes bűnhődése.

Irodalom és zenészet.

— (A magyar történet. tud. Társ. „Szászadok“) című folyóiratából **Thaly Kálmán** szerkesztése mellett megjelent az idei 8-dik füzet, melyben **Horváth Mihály** ipolysági megyéjéről beszéde mellett nevezetesebb cikkeket Nagy Ivántól: „Hont-megye Árpád-kori birtokairól.“; Nagy Jánostól: „Székely Mózes.“

— („Nehány szó az iparállapot és ipartörvény érdekében.“) írta **Streitmann József.**

— („Die Nordamerikanische Zuckerfabrikation.“) írta dr.

Löffler Károly és **Papi-Balogh Péter**, a debreceni gazdasági intézet igazgatója. 14 darab illusztráció kíséretében kiadta ifj. Csáthy Károly Debrecenben.

— (Táborszky és Parschnál Pesten megjelent.)

1. „5 per megállapodás!“ Gyors polka, zongorára **Körner Antaltól**; ára 50 kr.

— 2. „Emma-csárdás.“ zongorára **Egri Jánostól**; ára 50 krajcár.

Szerkesztői üzenetek.

— **Gyódra:** Sz. F.-nek. Részintekre egyik sem alkalmas.

— **N.-Szálontára:** V. G.-nak. Tudtunkkal a kérdéses iparágunk nincsen nálunk szaklapja.

— „Bécsid magára nyulnak.“ Más címmel fog megjelenni.

— **Dezere:** P. F.-nek. Kezünkhez jutott mind a kézirat, mind a fénykép.

— **Pesten:** B. L.-nak. Gyöngé az a fordítás.

— **Pesten:** F. M.-nak. Szenvedéseit méltányoljuk, de azért a nyelvtani hibák iránt nem lehetünk elnézősek.

— **Kapruccra:** V. Ö.-nek. Isten ments, hogy még nagyobb kedvet igyekezzünk önnek adni a versírására. Elég volt ez a küldemény.

— **Nyitárra:** S—s A.-fnak. Ön fogadását csakugyan megnyerte, mert „magán hív“ nem egy, hanem két szóban irandó.

— **Pesten:** L. J.-nek. Kinyomatásuk előtt okvetlenül szeretnénk önnel személyesen értekezni.

— „Sohaj hazám felett“, — „Búcsú“ sat. nem fognak megjelenni.

— **Bécsbe:** P. L.-nak. Folytatását is várjuk.

— **Pesten:** M. P.-nak. Már régen, ki van metszve. Eddig elmaradását sürgősb közlendők okozták.

— **N.-Egyedre:** N. Ö.-nek. Megkaptuk s így a 47-dik számba osztottuk. A többbit is igen szeretnők birni.

— **Székesfehérvárra:** Gr. C. K. Azok a prózai dolgozatok tán inkább lesznek használhatók; azonban elolvasásuk előtt azokra sem mondhatunk ítéletet.

— **Pesten:** Br. A.-nak. Kérjük bektüldésüket.

Ujdonságok.

* (Irodalmi hírek) **Csengery Antal** újtól csakugyan megindítja sokat emlegetett politikai napilapját. Névleges szerkesztője **Halász Imre** lesz, ki eddig a „P. Lloyd“ munkatársa volt. — **Csengerynek** ez év folytatán összegyűjtött munkái is fognak megjelenni **Ráth Mór** kiadásában. A két vastag kötet elseje több tudományos értekezést tartalmaz, ezek között **Ipolyi mythológiájának** tüzetes ismertetését s az altjai népekről irt tanulmányait; a második pedig a „Magyar államférfiak és szónokok könyvét“, mint szintén **Rubens, Rembrandt** és **Macaulay** felől irt jellemrajzait foglalandja magában. — **Pulszky** szerkesztése mellett új tudományos hetilap indul meg „Museum“ cím alatt. A nemzeti muzeum ügyeit és érdekeit kiváló figyelemmel fogja kíséreni. — **Kazinczy levelei** felől olvasunk egy kolozsvári lapban. E jelesünknek 131 db levélét őrzik az erdélyi muzeum kéziratárában; e levelek még mind kiadatlanok. A levelek hat évi időszakra terjednek. 12 db 1805, 29 1806, 16 1807, 19 1808, 27 1809, 18 1810-ben kelt. Az egykor **Krasznán** lakó, néhai ifj. **Cserrey Farkas**hoz, első **Wesselenyi Miklós** sógorához intézvék, ki **Kazinczyval** szoros barátságban volt s ki ez évszázad első tizedeiben jelentős szerepet játsza Erdélyben. **Cserrey Farkas** császári királyi kama-

rás s nyugalmazott őrnagy az, kiről **Kazinczy Kis János**hoz és **Sipos Pál**hoz irt leveleiben annyit emlékezik, kinek **Krasznai** könyv- s műgyűjteményéről „Erdélyi levelei“ben magasztalólag szól. **Cs. Farkas** az 1817-iki éhség idején a nép közt ezerekért vásárolt gabonát osztatot ki, három évi tizedet 2200 napszámot elengede jobbágyainak, s jószágaiban az urbér behozatalát előzőleg két napra szállítá a robotot. Jelentékeny részt vón az „Erdélyi Muzeum“ alapításában s **Döbrentey Gábor** tiszteletére, erdélyi működése idején emlékpénzt veretett. Az erdélyi muzeum **Cserrey Farkas** gyűjteményei árverésekor jutott a kincs birtokába, mely azonban csak egy része **Kazinczynak** **Cs. Farkashoz** intézett leveleiből. **Kazinczy** mit ismert epistolaiban több helyütt nyíltan kifejez — 1810. után is levelezésben állott **Cs. Farkassal**. Hová lettek e kincsek? Nem tudjuk. A **Cserrey** gyűjtemény árverésekor a földön hevert elszórva számtalan irodalmi becsü levél, mik közül néhányat a muzeum fáradatlan könyvtárnoka **Szabó Károly** mentett meg a pusztulástól. A fennemlített 1805-től 1810-ig terjedő leveleket az elszórattástól a kötés menté meg a közönségnek.

* (Megjelent „Az Athenaeum nagy képes naptára“ az 1870. évre; XI dik évfolyam. E naptár már

Ötödik évi folyam.

44. szám.

Pest, 1869. November 5-én.

Egy fekete király foglyai.

(Folytatás.)

Theodorosz hadserege katonáinak szökődésése következtében nagyon megfogyott. Ő nagyon jól tudta, hogy oly országban, a milyen Abissínia, mily nagy befolyása van a számnak, azért, hogy kis hadseregét szaporítsa, miután Dembea és Takkosza kerületek népségét már negyed- vagy ötödizben megdézsmálta, következő hangu fölhívást intézett a néphez: „Nektek már nincs sem lakástok, sem élelmi szeretek, sem barmotok; nem én vagyok ennek oka; isten akarta, hogy így legyen. Jertek velem s elvezetlek oda, hol bőségben fogtok találni gabonát és barmot s én megbüntetem azokat, kik isten ellenünk fordult h a r a g j á n a k okai.” Hasonló módon szólt a begomdori tartomány lakóihoz is, kiket csak nem rég fosztott volt ki mindenükből s ezen éhenhaló, hajléktalan teremtmények kö-

zül sokan szerencséjüknek tartották, hogy hozzá szegődhettek.

Theodorosz fia, Abissínia trónörököse.

Helyzete mindazáltal nem javult.

Gahente és Dalanta kerületek a gallaszokhoz pártoltak; elkergették a Theodorosz által rájuk tukmált kormányzókat és elfogták az ő legelőikre küldött magdala-helyőrségbeli szarvasmarhát, öszvéreket és lovakat. Ha Theodorosz ezelőtt pár hóval már csak nagyon kis része fölött uralkodott hajdan tág birodalmának, most csakugyan királyság nélküli királynak s hadsereg nélküli vezérnek lehetett őt mondani. Csapatái birták még Magdalát és Amba-Zert, de ezeken kívül mije sem maradt. Maga tábora is telve volt elégedetlenekkel, s a szokések oly mértékben szaporodtak, hogy már 5–6 ezer embernél többet nem bírt összeszedni. Debra-Tábor

környékén az egész vidék több mértöldnyi területen tökéletesen el volt hagyva, s Theodorosz agyályal tekintett az esős évszak elé, mert eleségo nem volt már táborában, s a szolgálk nagy seregét, a gondar-vidékbeli népet s hadesapatait kellett ellátnia.

Azon kegyetlenségek, miket Theodorosz pályájának ez időszakában vitt végbe, sokkal iszonyubak, hogysem azokat elősorolnók. Legyen elég itt fölemlitenünk Metreha szelid lakosai irányában való magaviseletét.

Ezen, a Tana-tóban fekvő, Kuratától északukak mintegy husz mértöldnyire levő sziget a szárazföldtől nem nagy távolságban fekszik. Ez menhelyül tekintették, mint szent hely; a papok és szerzetesek itt békében laktak s a kereskedők és birtokosok ide küldék vagyonukat, hogy az biztonságban legyen.

Theodorosz nem átalotta ezen hely szentségét megsérteni: ő már régóta nem tartá tiszteletben a menhelynek a közvélemény és vallásos szokások által adott jogát. Hogy hatalmas zsákmányra tehessen szert, nem vonakodott már számos bűnét új szentségtöréssel szaporítani. Metreha elé érkezővén, azt üzené a papoknak, hogy csak tartalékban levő gabnájukat akarja; ünnepélyesen megesküdött, hogy egyéb bajuk nem lesz s ily módon e sziget szerencsétlen lakói hajókat bocsátottak rendelkezése alá, hogy hozzájuk jöheszen. Alig lépett Theodorosz válogatott embereivel a szigetre, ennek lakosait a legnagyobb épületekbe bezáratta, s miután olhurecoltatott minden eleséget, aranyat, ezüstöt és árucikket, mindent felgyújtatott s így írtá ki Metreha papjait, keresdőt, asszonyait és gyermekeit.

Azonban 1867. esős időszakában új nehézségekke talált. Ördögi tetteinek keserű büntetését kellett szenvednie, s ez gügös természetét folytonos, mindennapos őrzöngésbe süllyesztette. A lázadók annyira nem félték Theodorosztól, hogy táborát minden éjjel megtámadták. Ezek annyira megfélemlítették a négusz katonáit, hogy ezek védelmére, s hogy a szükségeket korlátolja, Theodorosz azon domb aljában hatalmas torlaszt emeltetett, a melyen tábora tanyázott. A két párt írtó háborut folytatott egymás ellen. Theodorosz legesekélyebb irgalmat sem tanusita a keze közé került földmivölök irányában, ezek pedig mindenkit kioztak vagy orozva gyilkoltak le, a ki Theodoroszhoz szitott. Igen iszonyatos volna elbeszélnem mindazon kegyetlenkedéseket, miket Theodorosz Bégemderben való utolsó tartózkodásakor elkövetett; elég annyit mondanunk, hogy

az embereket elevenen égettöté el, s hogy ezen rövid idő alatt háromezer léleknél többet végeztetett ki! Dühö némelykor annyira vak volt, hogy boszuját nem tölthetvén azokon, kik őt naponta ingerelették: haragját azon hívei ellen fordította, kik pártján maradtak és sorsát megosztották; főnökök, kik hosszú évek során át harcoltak oldala mellett; barátjai, kiket gyermekkora óta ismert, s tisztes aggok, kik szereplésében gyámolították: mindannyian többé kevésbbé szenvedtek hűségük miatt, s ártatlan áldozatai lettek a határtalan önkénynek.

Midőn fel voltak szerelve azon ágyuütegek, melyeken európai munkásai dolgoztak, Theodorosz Magdala felé indult. Valóban ideje volt Debra-Tábort ollhagnia, mert a temetetlen hullák által táplált dögvész az éhhalállal látszott szövötkezni akarni, a négusz tökéletes megrottására. Október 10-ikén felgyújtatta Debra-Tábort s csak egyetlen tptomlot hagyott ott épen, melyet egy régibb, Gondorban elkövetett szentségtörése bűnhődésül építettett volt.

Innen távozván, menete a legvakmerőbb volt. Más, mint ő, nem kockáztatott volna ily kalandot s más embernek nem is sikerült volna az előtte emelkedő veszélyes hegységen átkelnie. Teljes erélyére, állhatatosságára és vasakarátára volt szüksége, hogy habozás nélkül vigye keresztül ezen vállalatot.

Csak ötezer ember volt vele, ezek is kicéhezettek, elégedetlerek s jó alkalomra várók, hogy megszökhessenek. Ezenkívül táplálnia kellett a sereget követő mintegy 30—40,000 embert, kik csaknem hasznavehetlenek valának. Több száz foglyot is kellett őriztetnie, ezenkívül a málhát, tíz kovácsműhelyt s tizennégy fölszerelt ágyut kellett magával cipelnie, utak hiányában jobbára emberi vállakon. Pillanatra úgy látszott, mintha egykori tehetségeit visszanyerte volna. Nappali menetei igen rövidok voltak, mintogy másfél — két mértöldnyiek. Erejének egy része minden nap korán reggel indult el, magával vive a legnehezebbpodgyászt, az ütegeket s véde azokat a mindig körülök öllátködő lázadok megtámadásaitól, kik a tábort követték; egy másik rész hátra maradt azon holmi őrzésére, a mit nem lehetett elvinni, s midőn aztán visszatért az elébb elindult kíséret, akkor az egész sereg elindult az azon napra kitüzött állomáshelyre. De a napi munka most még nem volt befojezve; a gabna, mely még nem érett meg egészen, szépen nőtt az ut mindkét oldalán: Theodorosz maga járt elől példával, leszakított néhány még zöld kalászt, azo-

kat megmorzsolta tonyero közt s kielégítvén éhségét ezen szűk lakomával, a legközelebbi patakhoz sietett szomját oltani.

A foglyok igen rossz állapotban voltak; soknak közülök, sőt az európaiaknak is, kezén-lábán vas volt; ily teherrel oly utakon iszonyu naponként másfél, két mérföldet gyalogolni. Flad és Rosenthal asszonyok a mint megérkeztek állomásukra, azonnal visszaküldék öszvéreiket az európai foglyok szolgálatára s kévéssel ezután, hogy Staiger nevű európai Theodorosz számára egy diszöltötzetet készítet, ezért őt európai foglyról vették le a láncot. A benszüllött foglyok kérvén, engedjék meg nekik lovon menniök, ő felsége azt üzenteté nekik, hogy megengedi, ha ezért egy-egy dollárt küldenek neki.

Kimr-Deageában Theodorosz egy sóáruskaravánnal találkozott, mely Godsamba igyekezett. Kérdező tőlük: „Miért mennek a lázadók közé és nem hozzája?” Vezetőjük egész nyíltan mondá, hogy ők egy hallották, miként ő felsége az embereket elevenen szokta megégettetni, s hogy ennél fogva féltek őt fölkeresni. Erre elkoboztatta a sőt s az árusok öszvéreit; a kereskedőket együvé záratta egy üres házba, melyet száraz fával véttetett körül, s aztán a házat rájuk gyujtatta.

Gahente lakói visszautasították a Theodorosz által nekik ajánlt amnesztiát, végre azonban mégis elküldék hozzá papjaikat, megtudni föltételeit; a négusz jó fogadta őket s azt mondá, hogy nem fog belépni területükre, csak némi élelőszert adjanak neki, hogy azonban őszinteségükről m győződhessék, követelte, miként küldjön mindogyik

falujuk az ő táborába egy-egy kitünő személyt. A gahentiek szerencséjükre nem fogadták el ezt a föltételt, Theodorosz pedig okosabb volt, hogysen becsapjon az ő völgyeikbe, s megelégedett a hozzá legközelebb eső falvak felgyújtásával s a kezei közé került szerencsétlenek elevenen megégettetésével.

Ez idő tájt — vagy tán már régebben — megtudta az angol seregnek partraszállását s azt, hogy az az ország belseje felé tart. Helyzetében azonban helyesnek tartotta ezt eltitkolni. Végre 1868. februárjában magához hívatta Flad-et s négyszem közt így szólott hozzá: „Azok, kiktől levelet hoztál számomra s kik eljövetelekkel fenyegettek, már megérkeztek. Zulában szálltak partra és a sós lapályon átjönnek.”

Mi e hírt 1867. dec. 13-ka óta tudtuk; sohasem fogom elfeledni ezen szerencsés napot. Ekkor kaptunk titkon egy bátorító levelet Merowether barátunktól. Vitéz hazánkfiaink október 6-dika óta velünk ugyanegy földön voltak. Az ezredek Kelet-Indiából jöttek, s néhányuk már átlépte az abisszini alpeseket, hogy minket kiszabadítson vagy megboszuljon. Tudva, hogy az angol hadsereget Napier és Stoveley vezérlik, az általunk szenvedett nyomorra most már könnyű szívvel tekintettünk.

E nap óta alig mult hét, hogy ne hallottunk volna valami hírt a mi seregünkről; így tudtuk meg Napiernek jan. 3-kán Zulába érkezését, az angol seregnek februárban a szenaféi szoroson áthaladását, a vezérnek Kassza főnökkel való szövetségét; az abissziniaknak roppant bámulását, midőn ágyuinak cipelő elefántjainkat meglátták.

III.

(Theodorosz Magdalába érkezése. Habozása tetteiben. A benszüllött foglyok leölése. A fahai csata. Kényes pillanat az európai foglyok számára. A szabadulás. Magdala ostroma és Theodorosz halála. Sirja)

Ápril 2-kán 1868-ban Theodorosz azt üzentette, hogy látogassuk meg azonnal Izlamzsiben. Láncainkat levették s midőn odaértünk, Theodoroszt Izlamzsi fölött mintegy hatvan lábnyira, nagy sziklalapon ülve találtuk; alatta, a most tört úton kimondhatlan öröködéssel cipelték fölfelé az ágyukat és mozsarakat. Theodorosz és főbb tisztjeinek öltözete közt csupán az volt a különbség, hogy a vállán átvetett *sama* nevű lepel selyemmel volt szegélyezve. Jobb kezeben lándzsát tartott s övéből két hosszú pisztolyt agra nyult ki. Szívesen fogadott s megkínált, hogy üljünk le. Meghívásának oka alkalmasint az volt, hogy tanúi legyünk nehéz tüzésége megérkezésének.

Több órát töltöttünk vele nyugodt és barátságos beszélgetésben. Midőn a nap igen hevesen kezdett sütni, ő felsége felszólított kalapjaink föltételére, sőt nekem nem levén napernyőm — a magáét adatta át. Azután *bizalmasan közlévelünk mindazon nehézségeket, melyekkel küzdeni kell s hogy a vidék népe nem akar segélyre lenni. Azután kérdezősködött a mi angol hadseregünkről, indiai elefántjainkról, karabinjainkról stb. Raszam mindent elmondott, a mit tudott; elmondta, hogy 12,000 emberünk szállt partra, de hogy csak 5 - 6 ezeren jönnök Magdala felé. Azután a krimiai hadjáratról, majd az 1866-diki osztrák-porosz háborúról kezdett beszélni; kér-

dezősködött a gyűtőpuskáról s arról, hogy a poroszok csakugyan elfogták-e Ferenc József császárt, s birodalmát elfoglalták-e? Rasszam megjegyzé, hogy a poroszok győzelmüket a gyűtőpuskának köszönhetik; hogy a béke megkötöttén, az ausztriai császárnak 30 millió talért kellett fizetnie; hogy tartományai egy része Olaszországhoz csatoltatott, s hogy szövetségei elveszték országukat. Theodorosz mindezekre nyugodtan hallgatott s csak akkor látszott ajkain a megvetés bizonyos vonása, midőn Rasszam az ellene küldött angol sereg csekély számáról szólott. Végre Caméron, Stern és Rosenthal ellen való régi erőszakoskodásáról szólott s minket illetőleg megjegyzé: „A mi titeket illet, soha sem tet-

dorosz ebéd utáni itala után egyszerre megváltoztatta magaviseletét.

Ápril 8-dikán Theodorosz Magdalában tartott benszüllött foglyai közül hetvenötöt szabad lábra helyeztetett, egy nappal előbb hetet végeztetvén ki közülök.

Kilencedikén jókor reggel tudunkra adta Theodorosz néhány európai munkása, miként a négusz ismét utat csináltat, hogy tűzéréségét Fahlá felé vihesse, mely falu a Bakhiló folyamvölgyén való átkelésen uralkodik. Theodorosz ugyancsak ismét mintegy száz benszüllött foglyot, jobbadán asszonyt és szegény férfiakat bocsátott szabadon. Ebéd után tudatta velünk a fejedelem, hogy számos hadi népet látott, mely a Dalmtáról

A megszabadult európai foglyok elindulása.

tek semmi rosszat. Tudom, hogy hazátokban kitűnő személyek vagytok s valóban röstellem, hogy ok nélkül kinoztalak.“ Ezután elbocsátott s a számunkra vert sátorba küldvén, jó ebédet kívánt. Jó ebédet, többek közt némely európai ételt is küldött.

Nem sokára magához hivatá egyikünket és Sámuel nevű tolmácsunkat. Theodoroszt ekkor már igazgatót tette a böven élvezett kábító ital. Kérdezte: miért nem tudatták vele az angol sereg megérkezését, s vajjon a népjog szerint nem szokás-e, ha valamely fejedelem meg akarja támadni fejedelemtársát, hogy ezt vele tudassa? Midőn ezek visszatértek, nyugtalanok voltak, mert nem ritkán történt, hogy a délelőtt igen szelid Theo-

a Bakhiloba szállott le négy elefánttal. Bizonyos apró, fehér, feketefajú állatokat is vett észre — mondá, — de hogy ezek mik, nem tudja. Találgatás után rájutottunk, hogy azok alkalmasint barber juhok.

Már említők, hogy Theodorosz e nap reggelén számos foglyot bocsátott szabadon; a többien azt hitték, hogy fölhasználják a fejedelem jó hangulatát s azért zajongva kezdtek kenyert és vizet kérni, mert már két nap óta nem kaptak. Theodorosz, ki ismét kelletén túl ivott, a zajra kérdé szolgájától: „Mi ez?“ Megmondták, hogy a foglyok kenyert és vizet kérnek. Erre megragadta kardját s paransolva szolgájának, hogy kövesse, így kiáltott fel: „Majd megtanítom őket

elcséget kérni, midőn saját hű katonáim éhen halnak!⁴ Azon helyre érkezvén, hol a foglyokat tartattak s el lévén vakulva dühö és mámor miatt, parancsot adott az öröknek a foglyokat elővezetni. A két elsőt saját kezeivel vagdalta darabokra. A harmadik gyermek volt: ezt a mélységbe dobatta. Az első mélységlátás után kissé nyugodtabbnak látszott. Azután sorba elővezettette a foglyokat, megkérdezé nevüket, születéshelyüket és bűnüket. Legnagyobb részüket bűnösnek

találta, levettette a mélységbe, s ott ha még egyik-másik életben maradt — puskásokkal lövöldöztetett rajjuk. Háromszázhat áldozatot gyilkoltattott le így, s kilencvenegyet másnapra hagyott; s különös! ez utóbbiak mind kiválóbb emberek voltak, főnökök, halálos ellenségei, kik ellene harcoltak.

(Dr. Blanck után.)

Szokolay Viktor.

Magdala elézése. (Az „Egy fekete király foglyai“-hoz.)

Egy halott kézírata.

— Beszély. —

A nap leáldozott a távoli hegyek mögött; végső bágyadt sugarai is, melyek a nyugati láthatáron még láthatók valának, végképen eltűntek, s a földre sötétség nehezédék. Dacára az időszaknak — decemberben volt — e mai nap elég lanya, mondhatni kellemetes vala; az idő azonban rögtön megváltozott, észak felé sötét, vészteljes follegek tornyosultak, s hihetetlen gyorsasággal vonták be a kék égboltot. Sívító szél nyargalt el a lomb-

talán fák felett, megfeszítván őket azon néhány sárga levéltől is, a mely még tulajdonuk volt.

Ezen borzadalmas estén két férfiú bizalmasan suttogott egy omlófélben levő csűrben, mely egy egyszerű, de csinos ház melléképületeihez tartozott. Az egyik — mintegy harminc éves lehetett — visszataszító külsejű volt; középtermettel, széles vállal, hosszú bozontos hajjal, és tömött fekete szemöldökkel bírt, mely alatt szikrázó sze-

mek lappangtak. Egészen más volt társa. Ennek arcán az értelmiségnek és furfangosságának nyomata együttesen volt észlelhető; élénk mozdulatai, megnyerő külseje és választékos nyelve után ítélve, nem esalódunk, ha őt a műveltebb osztály egyik tagjául tekintjük.

— Dixon! — mondá ama visszataszító külsejű egyén, nyugtalanul tekintvén e közben maga körül, hogy meggyőződjek a felől, vajjon nincs-e közelükben valaki, — sikerülni fog?

— Mindenesetre! — felelt a kérdező.

— Nem kell attól tartanunk, hogy rajta veszünk?

— Egy kis ügyesség mellett szó sem lehet erről! — folytató nyersen amaz.

— S ön szavát adja, hogy tehetsége szerint segíteni fog, bármely fordulatot legyen is a dolog?

— Ha megígéri, hogy annak idejében szép összegben fog részesíteni, úgy nem bánom! — viszonzá Dixon.

— Jól tudja ön, hogy nem tartozom én azok közé, a kik néhány száz forintot tekintve vesznek ottan, hol ezek forognak kérdésben. Ajánlja csak fel közbenjárását, s a jutalom nem fog elmaradni. De vajjon miben is áll az ön terve?

— Az öreg, mint ön mondja, az északnyugoti mellék-szobában fekszik?

— Igen!

— Alszik-e valaki közelében?

— Egyedül Reid nagymama, a ki különben már tizenkét év óta tökéletesen siket.

— Ez is kedvező. Önnek tehát ezuttal gyermeki gyöngédséget kell színelnie.

— Ez nehezre fog ám esni, „no de miután az aranyakról van szó...” — szakítá félbe a másik.

— Miért szakít félbe, ön balgatag! — mondá türelmetlenül Dixon. — Ne töltsük ily haszontalan fecsegéssel a drága időt. Figyeljen reám! Hazaérve, nyilatkoztassa ki, hogy kedve volna önnök ezen utolsó éjen át atyja mellett virasztani, miután ezen alkalommal háborítlanul átengedheti magát a bűbáratnak, s ha ezután egyedül leend a halott mellett, állitson tizenkét óraker egy lámpát az ablakba, jelül annak, hogy már szabad a vásár! Én és társaim ekkor már az ablak alatt leendünk, s ön zörgetésünkre ajtót nyitand nekünk. Az okmányt, melynek értelmében az egész vagyon öntilleti, magammal fogom hozni. Kitűnően értek én a kéziratok utánzásához; — majd tollat adok atyjának kezébe, s ezt megfogva, írom nevét az okmány alá. Elhíheti, oly sikerült leend atyja kéziratának utánzása, hogy a legelő-

sebb szemü ügyvéd sem fog rájönni a hamisításra. Irnokaim, Dick Howe és Maynard, mint tanuk fognak velem jönni. Ezeknek jelenléte azért szükséges, hogy azon esetben, ha a végrendelet hamisnak nyilváníthatnék, ők nyugodt lelkiismerettel tehessék le esküjüket, egyszersmind bizonyítván azt is, hogy a végrendelet csakugyan az öreg Schneider Jakab által tétetett le kezoimbo. Ez az én tervem, s szeretném tudni, miért nem volna kivihető.

— Én se tartom kivihetetlennek, csak az itt a bökkenő, hogy nagy költséggel fog járni, ha önt és még más kettőt kell majd megfizetnem.

— Észtelen! — dörmögé Dixon. — Már látom, ez a fickó kész magát felakasztani, csak hogy egy fillért megtakaríthasson. Fukar lélek! Mondhatom, derekasan megürítem majd erszényedet, csak vállaljam magamra a közbenjárását.

Schneider Jakab, ki német születésű volt, egyrészt mint kitűnő gazda, másrészt pedig mint páratlan zsugori emelkedett fel a hír szárnyain. Életének kora éveiben kiment Amerikába, hol egy terjedelmes és nagyon termékeny földbirtok tulajdonosává lett. Jóságáa az ügyes kezelés következtében csakhamar körülbelül százezer forintot jövedelmezett. Gazdag volt ugyan, de jellemo annál feketébb színben tünt fel a közvélemény előtt. A mire egész életén át teljes erejéből törekedett, az az arany volt, — ennek kedvéért éhezett s szomjazott! A pénzszomj megkeményíté szívét, megtöré deli természetét, redőket esalt elő homlokán s időnek előtte megöszíté. Végre meg kellett jelennie bírāja előtt, kénytelen lévén fáradsággal és nélkülözések közt összehalmozott kincseitől megválni. Ő sem tiszteletre, sem szeretetre nem tudott szert tenni, és nem is volt senki, kinek szeméből halála rézvétkönyvet esalt volna ki.

Özvegyén kívül két árvát hagyott maga után. Tamásról, az idősbikről, elég aanyit mondanunk, hogy míg ő mind gondolkozási módja, mind pedig kapzsiságánál s egyebeknél fogva, atyjához meglehetősen hasonlított, addig öcsöce, Harry, egészen más jellemű volt. Ő nemcsak megnyerő külsővel dicsekedhetett: bírt jó neveléssel is, melyet nemes lelkű nagybátyjának, anyja testvérének köszönhetett, ki igen jómódu s e mellett nőtelen volt. Tamás kedvence, Harry pedig büszkesége volt atyjának. Harry és atyja közt mindazáltal a hidegségnek némi jele mutatkozott, annál fogva, minthogy ő semmiképen sem akarta elsajátítani atyjának különös módorát, és nem tűrhette, hogy üzlete kizárólagosan atyja felügyelete alatt álljon. Egy vi-

haros összekoccanás után, mely alkalommal tőle az öreg egy kis összeget megtagadott volt, Harry önállóan külön tüzletet nyitott.

A két testvért a legkisebb rokonszenvi kapocs sem fűz egymáshoz. Az egyiknek jelleme oly távol esett a másiktól, mint északi sark a déli sarktól. Tamás szívében már évekkel ezelőtt gyökeret vert az öcsese iránti gyűlölet, melynek mindazáltal az öreg haláláig legkisebb jele sem volt észrevető; alig szűnt meg azonban az öreg élni, Tamás fondorkodni kezdett s azon törte fejét, mi módon lehetne ő az egész örökség tulajdonosává? Anyját illető harmadrészen kívül az örökség fele, a törvény értelmében öcsését, Harryt illette; ő azonban ezen részt is el szeretne volna saj titáni. Épen nem mondhatjuk, hogy Tamás feje-lágyára esett, ily vakmerő tervnek kivitele azonban nemcsak nagyobb ügyességet, sőt bizonyos törvénycikkeknek ismeretét is föltételez, mely tekintetben pedig nem a legnagyobb jártassággal dicsekedhetett. Dixont mint ügyes és rendkívüli praxissal bíró jogászt ismeré, s benne egyszersmind rokonszobli egyénre talált azon tekintetben, hogy ez is — mint ő — bármely gazságra is kész volt, csak hogy pénzsomját csillapithassa. Ehhez fordult tehát, s a kincsvágyó ügyvéd mohón kapott a családok után. Láttuk a tervet, melynek alapján a gaztett kiviendő volt.

Hosszas beszélgetés után elhagyta Tamás a csúrt, s hazaérvén, helyet foglalt a kandalló mellett. Várva-várta azon órát, mely a házat nyugalomra szólítandja.

— Én az éjjel fenn akarok maradni, hogy atyám mellett viraszszak, — mondá a szomszédoknak, — a kik eljöttek, hogy szolgálatukat e tekintetben felajánlják. — Jó és gyöngéd atyám volt ő, miért is megnyugtató leendő reám nézve, ha ezen utolsó éjjelt mellette tölthetem.

Félórával később egyedül ült Tamás azon teremben, a melyben a halott feküdt. Egy kis lámpa szorény, bággyadt fényt terjesztett a szobában, mi csak fokozta azon, különben is kísérteties benyomást, melyet az olhuntnak hideg, már gyászlepelbe burkolt teteme okozott; — künn nagy vihar dühöngött és sulyos esőcseppek hulltak a szél által verdesett ablakokra.

Tamás bátor, nagy lélekjelentéssel bíró egyén volt; ez alkalommal azonban a legkisebb neszre is megrettent; a háziőr vonítása, a torony óra verése, az ablakoknak rezgése is félelmesé tette őt ezuttal. Tizenkét óra volt. Kötelességének eleget teendő, lámpáját az ablakba állítá; erre a kapun három halk kopogtatást lehetne hallani, Tamás

vigyázva csuszott oda, s felnyitá azt. Három sötét alak lépett a házba, s gyorsan, de nesztelenül haladtak a lépcsőzeton, mely a halotthoz vezetett. Miután az ajtó óvatosan bereteseltetett, elővette Dixon az általa fogalmazott végrendeletet, s közölte a halottnak. Elemelvén a szemfedelét, tollat adott a halottnak kezébe, s ezt fogva, szabálytalan vonásokkal írta annak nevét a végrendelet alá. Ez megtörténvén, a halottnak kezét, és a szemfedelét ismét szépen elhelyozte, s megelégedett mosoly közt nyujtá át az ívet irnokainak, hogy azok azt, mint tanuk aláírják.

— Most már, — sutlogá — a világ minden jógászával szembeszállok, mert senki sem lesz képes ezen végrendelet hamis voltát bebizonyítani. Istenemre! az öreg oly jól ír, mintha lelke most is testében volna.

Gyűzelmű mosoly vidadta fel Tamás komor arcát; szeméi égték az örömtől, midőn azok a hamisított okiratok pihentek. Oly tökéletes, oly hű volt az utánzás, hogy lehetetlen volt kételkedni annak hiteles volta felett.

Magához vevén Dixon az iratot, irnokaival együtt lopva távozott. Eddig minden rendén volt.

Napok multak el a temetés után. Mindenki kíváncsi volt arra, hogy miképen intézkedett az elhunyt hátrahagyott vagyona felett. Csakhamar azon hír szárnyalt, hogy az olhunyt Dixon ügyvéd kezébe tette le vég-óhaját. Ezen okirat tartalma a legnagyobb feszültségben tartá a kedélyeket. Bebizonyult, hogy a soknyelvű hirnek ezuttal igaza volt. Egy héttel a temetés után, megjelent érintett bizalmi férfi a Schneider-családnál, jelentést tevén a végrendelet létezéséről.

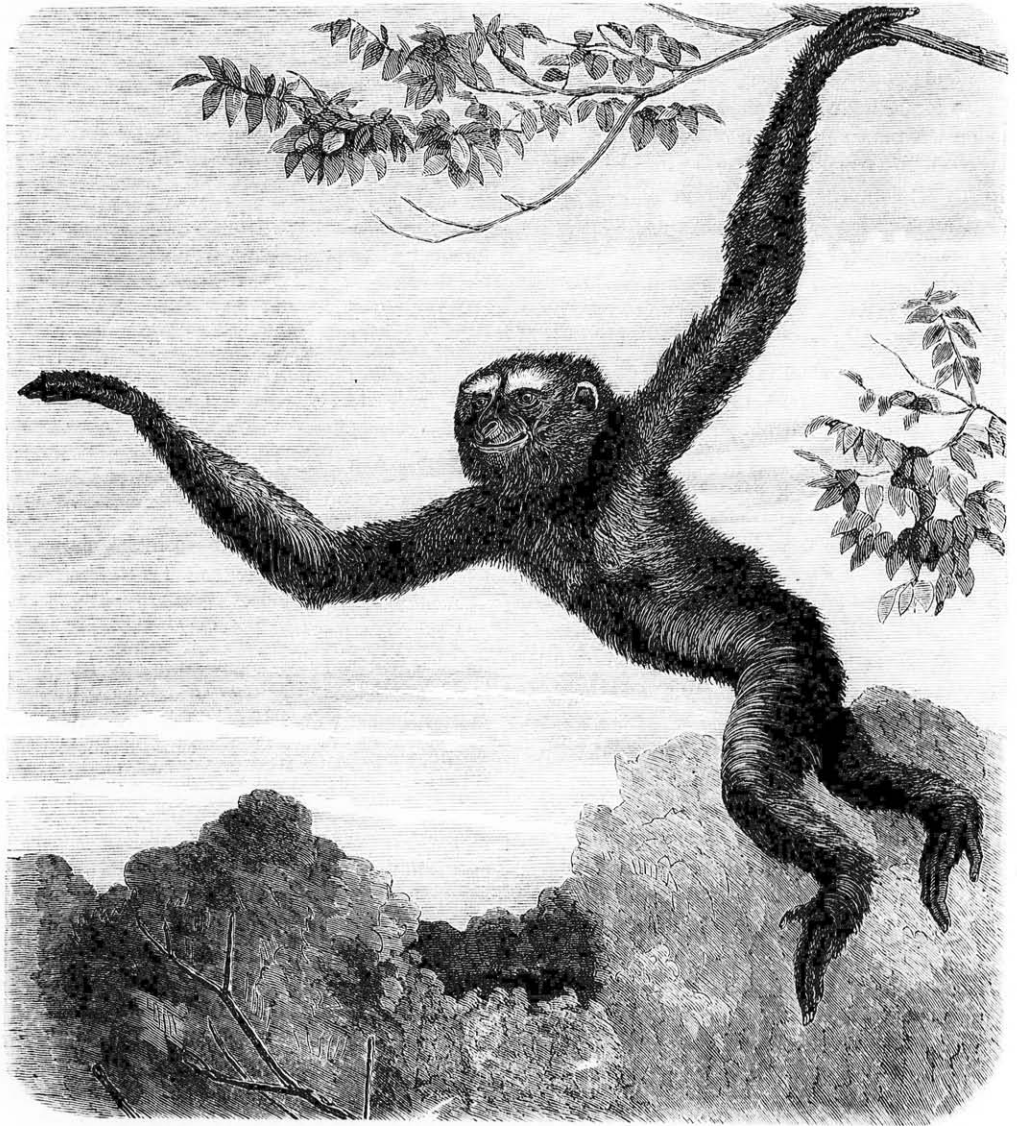
Képzeltetni, mily általános meglepetést szült ezen jelentés. Harry és anyja állítása szerint az öreg mindég ellene volt a végrendelet kiállításának, mert azon rögeszmével bírt, hogy mihelyt kiállítja azt, azonnal meg fog halni. Nejének e tekintetben elkövetett minden kérelme és sürgetése eredménytelen volt. Azonkívül általánosan tudva volt, hogy a boldogult Dixont mindég haszontalan, fondorkó embernek tartotta, a ki mézes-mázos szavai által a vigyázatlant könnyen elámitani képes. Feltűnő volt tehát, hogy a boldogult mégis ily egyénbe fektette minden bizodalját.

— Koholmány az egész! — kiáltá Harry ingerülten, midőn az ügyvéd távozott. — Mily alávaló cimboraság!... hm! szeretne ő kegyelme néhány száz forintot üres tárcájába kaparni. Fogadom, romba döntöm légváraidat, mert nem nyugszom mindaddig, míg az egész ügyet tisztába

nom hozom, s a kötélre valót a bíróságnak át nem szolgáltatom!

— Lám, mily jól megy mindon! — mondá Dixon, a mint az ajtónál hallgatódzva, ezen szavakat hallá. — Csak kísérsd meg a végrendelet megdöntését, és indíts vizsgálatot ellenem, mond-

— „Kedvos, nőmmok Schneider Marinak, a ki velem jóban úgy, mint roszban örömmel osztozott, annyit hagyok, a mennyi őt a törvény értelmében végrendelet nemléte esetében is megilletné t. i. összes vagyonom jövedelmének harmadát, de oly megjegyzéssel, hogy halála után érintett osz-

A gibbon-majom. (Szövege a 698. oldalon.)

hatom, semminemű földi hatalom nem fog célt érni!

A végrendelet az nap d. u. egy óraker bontatott és olvastatott fel a család és két irnok jelenlétében, kik mint tanuk szerepeltek. Dixon egész komolysággal törte fel a pecsétet, és olvasá a végrendeletet:

tályrészt idős fiamra, Tamásra szálljon át. Ifjabbik fiamat, Harryt, kit jó módu és e mellett nőtlen nagybátyja gyermek gyanánt tekint s mint több ízben emlité, őt egyedüli örökösévé tonni szándékozik, szükségtelemnek tartám végrendeletben közelebből érinteni. Mindazáltal atyai

A vén szerelmes bünhődése.

szeretetem jelölül neki hagyományozom azon pénzdarabot, a melyet mint első szerzeményemet, emlék gyanánt őrzék; szekrényem felső fiókjában, egy kék harisnya csücsében van. Azonkívül neki hagyom János testvéremnek kardját és egyenruháját, melyet a boldogult a waterlooi csatában viselt; nemkülönben négy cinktányért, melyeket boldogult nagyanyámtól képtan emlékül; s végre a családi bibliát. Hogy Harry fiamat ily értékes tárgyak örökösévé teszem, eléggé tanuskodik azon nagy szeretet mellett, melylyel irányában viseltettem.

„Idősb fiannak, Tamásnak, a ki ily utoni örökségre nem számíthat, bank- s vasuti részvényemet, minden földbirtokaimat, szóval érintett hagyatékokon kívül eső minden ingó és ingatlan vagyonomat hagyományozom. Ha gyermekeim azt akarják, hogy síromban nyugodtan legyenek, úgy végrendeletem közöttük semmi vizslályt ne szüljön; mert ez esetben nyugtalan lelkeim végórájukig áldozni fogja őket!“

Ezen sorok fololvasása után síri csend következett.

— Talán ön is át akarja olvasni? — kérdé előzékenyen Dixon, mialatt az ívet Harrynak nyújtá át, ki moreover, mint a szobor, kandalló párkányzatához támaszkodott.

— Uram, ezen végrendeletet nem atyám állítá ki! — mondá nyugodtan, kissé összeszedve magát.

— Talán csak nom kételkedik ezen okirat hiteles rovata felett? — kérdé izgatottan Dixon.

— Hallatlan gazság! — törvényes osztályrészentől akarnak megfosztani a haszontalanok! Későn ébredtetek fel, majd följelentem a dolgot, hogy mielőbb tisztába hozzassuk azt!

Ne oly hevesen, fiatal ember! — szakítá félbe Dixon, tettetet mosolylyal. Megengedem, hogy atyja mindig ellene volt a végrendelet kiállításának, mindazáltal kevéssel halála előtt oly dolgok történtek, a melyek ő rá jelentékeny befolyással bírtak. Hat héttel előbb, mint elhunyt, benyitott irodámba. Nagyon szomorú volt. „Dixon barátom — mondá — érzem, hogy már nem sokáig viszem; álmok és oly jelek nyomán mondhatom ezt, a melyeknek csakugyan hitelt adhatni.“

— Ugyan ne képzelődjék — felelém, — hisz ön oly ép és egészséges, mint én, még évtizedekig élhet. Tagadólag intett erre fejével. „A halál elküldé már hozzám hírnökét. Tegnap egyedül ültem a kandalló mellett, a toronyóra éppen tizenkettőt vert. Én feltekinték, hogy lássam, vajjon jól mutat-e falórám, s láttam, hogy mindkét mutató a tizenkettőn volt. De ime, a mutatók rögtön

elkezdettek különféle irányban visszafelé menni, mindaddig, míg a hatot el nem érték. Ez jelent valamit, gondolám, s erre az inga iszonyu gyorsasággal kezdett ide s tova hintálódzni. Ekkor ütött az óra egyet, kettőt, hármat, egészen 69-ig s megállott. Eszembe jutott, hogy néhány hét alatt éppen 69 éves leszek, miért már teljesen elveszetteknek hittem magamat. Mindez nem volt elég, ugyanazon éjjel álmodám, hogy hat hét múlva nem leszek már az élők között. E szerint végóráim már nagyon közel van, miért is kell, hogy ügyöimet rendezzom, s magamat a halálra előkészítsem. A mi tehát végórahajom feltevéscét illeti, az a kívánságom, hogy azt ön sziveskedjék magára vállalni, felkérvén önt egyuttal annak végrohajtására is. Kérem, tartsa mindezt családom előtt mindaddig titokban, mignem mindennek vége lesz.

Miőn Dixon ezen szép mesét bevégzé, teljesen el nem fojtott diadalérintést közt szolítá fel írnokeit, hogy az-ok mint tanuk, esküvel bizonyítanak a végrendelet hiteles volta mellett. Ekkor azon kérdéssel fordult Harryhoz, hogy minő bizonyítékra volna még szükséges.

Harry szemei a végrendeleten nyugodtak, s jól-lehet, minden vonás atyja kéziratának hű mása volt, ő mégis még mindogyre kételkedett.

Sejdité, hogy a dologgal holmi titokszerű számitás van kapcsolatban, s hogy ha magának ez ügyben teljes megnyugvást akarna szerezni, egy sajtászerűen összehányolított tömkelegbe kell magát vetnie. Helyezteté nem kissé nehezíté azon tudat, hogy oly ellenfelekkel leend dolga, a minő egyrésről kincsavágyó bátyja, másrésről pedig a ravasz ügyvéd.

* * *

— Ugy-e, kedves Annám, értésedre jutott már, mint hiúsultak meg szép reményeim? Óh, ha tudtam volna, hogy engemet ily cudar módon ki-nulláznak, úgy semmi áron sem kértem volna meg kezedet.

— Szívem azért érted vert volna, sédes emléked síromba is magammal vittom volna! Azt hittem, hogy születésednél és nevelésednél fogva tégedet méltán megillető állásba foglak helyezhetni, és ime, minden reményem füstbe ment. A mit tehát neked felajánlhatok, az szívem és karom, mely örökké támaszkod leend!

— És nom lehetünk-e így is boldogok? — kérdé derülten Anna, igézően tekintvén ezalatt Harry szemeibe.

— Érzed-e, hogy képes leendesz lemondani ama nagy pompáról, melyben kora éveidtől fogva oly nagy részed volt, s békétüréssel fogod-e vi-

selhetni az életnek mindazon terheit, a melyek majd roánk nehezodnek? — kérde felsőhajtvá Harry.

— Nincs-e köztünk oly boldogító viszony, a melynek védő karjaira minden veszély közepette bizton számíthatunk? Óh Harry, ha azt hiszed, hogy néhány ezer forintnyi veszteség szívom vá lasztottjától képes engemet elidegeníteni, ugy nem ismered egy nő szerelmét!

Ily megnyugtató szavak hallatára nagy kő esett le Harry szívéből.

— Ámbár füstbe mentek szép reményeim — mondá bizalmasan, én mégis mindaddig boldog leendek, míg szívedet bírhatom! Most azonban válnunk kell, mert már késő, előttem pedig még nagy ut áll.

Szívélyes buesu választá el a szerelmeseket. Harry paripájára veté magát, s miután az ablaknál álló Annáját még egyszer üdvözlé, hazafelé indult.

Ezuttal Harryt kétszeres érdek vezérlé Harrysburgba; egyrésztől ugyanis osztályrésze ügyében kívánt ügyvédével értekezni, másrésztől pedig jegyesét, Lawrence Annát akarta meglátogatni.

Harrysburg mintegy három órai lovaglásnyira feküdt azon hajléktól, melyben Harry felnövekedett volt. Mi természetesebb, mint az, hogy esze még mindegyre Annán járt, ki bizalmas szavai által őt annyira megnyugtató; azonkívül atyjára is gondolt, s azon titokszerű dologra, mely őt folytonosan nyugtalanítá! Így telt el egy egész óra, midőn lödöbögést hallván, hátratekintett.

S vajjon mi lehetett az, a mi nyugalma't oly rögtön megzavará, minék folytán szikrázta'k szemei, s remegtek a kegyelben lábái.

Harry a szó teljes értelmében legény volt a talpán! bármely válságos perc sem rablá el lélekjelenlétét.

Ha ellenséget látott volna maga előtt, ugy ezuttal is kész lett volna utolsó lehelletig küzdeni, de nem a tulvilág szellemeivel, mert hisz ezeknek láttára a legkeményebb szív is megtörik.

A koromfekete ménen atyját pillantá meg, mindennapi öltözetében, fején nagy karimájú kalap-

pal, mely ezüstszinü fürtöket fedett. Vonásait tisztán nem veheté ki; rendkívül sápadt volt.

Harry megrettenvén, vágatva sietett tova, de íme, a kísértet, mindig közelebb és közelebb jött, azután ünnepélyes, megható hangon mondá: „Schneider Harry, Schneider Harry!“

Harry kétségbeesve veté magát a menekvés karjaiba; a kísértet azonban még mindegyre nyomában volt. Lélekjelenlétét visszanyervén, kíváncsisága tulsulyra emelkedett. Ha csakugyan atyjának szelleme, ugy miért meneküljön előle? Elhatározá tehát, hogy bárki legyen is az, vele szembe fog szállani. Rögtön megfordult, s határozott hangon kérde a kísértettől:

— Ki vagy, és miért üldözöl?

Ugy látszott, hogy erre az üldöző megszöppent.

— Én vagyok Schneider Jakab, a te atyád — válaszolá méltóságos hangon. Ezalatt egy nem messze álló terobélyes tölgy alá húzódott, hol nem érhette arcát a holdvilág. Oh! Harry fiam, atyád lelkének mindaddig nem lesz nyugalma, míg vége nem lesz azon civódásnak, mely közte-tek végrendeletem miatt keletkezott. Az arany minden rosznak kutfője! Elhinti a gyermeki szívben a szülők iránti gyűlöletet, testvért testvér ellen bészíti, képes szétszakítani a családi kötelékeket, a tetet halálíg gyötéri, a lelket pedig gyökerestől megrontja! Oh! Harry, atyád lelke nem nyugszik addig, míg családja a békének, az egyetértésnek hona nem leend. Légy tehát rajta, hogy végóhajom pontosan, végrehajtassék s közte-tek sommi viszály ne legyen, mert ez esetben nyugtalan lelkem mindazokat üldözni és gyötörni fogja, kik végóhajomat végrehajtani vonakodnak!

Beszédét bevégezvén, meghajtá magát s oltúnt az esti homályban.

Harry megkövülten ült nyergében s kíváncsian tekintett azon irányba, a melyben a lovag távozott. Öltözete, ősz fürtjei, tekintete és mozdulatai boldogult atyjára emlékeztetéek őt. Józan ész és babona keltek benne harcra. Meglehet, hogy a végrendelet csakugyan hiteles, miért 'is atyjának szelleme ide s tova vándorol, hogy — mint ígéré — mindazokat halálíg üldözze és gyötörje, kik végóhajját végrehajtani vonakodnak.

Közlő: *Magassy László.*

A g i b b o n - m a j o m .

A gibbon már nyulánkbabb tostalkata által is különbözik a sokkal testesebb és nehézkesebb orang-utangtól; melle ugyan széles, de esipői vékonyak; farán bizonyos sajátságos daganatok

vannak, melyeken ülni szokott, s melyek a páviánál igen nagyok. Koponyája szép alkotásu, arca mindazáltal rézsutos vonalban fekszik; testét sűrű, majdnem selyemfinomságu szőr fedí s

színe leginkább feketés-barna, barna-szürke vagy szalma-sárga.

A gibbon Java, Borneo, Szumatra, Malacca és Sziam rengetegekben lakik, egyik fa koronájáról a másikra rendkívüli gyorsasággal s ügyességgel szökik egyik ágról a másikra vetvén át magát. A legtöbb gibbon-faj társaságban él, de nem mindig ugyanegyféle helyon, mert míg az egyik fűgefás hegyeket, a másik a rónák öserdeit kedveli. Abban mindögyik hasonlít egymáshoz, hogy arca komoly, szelid, mondhatni : szomorú kifejezésű, a mi különben a majmoknak nem szokott saját-sága lenni. Hangjuk harsány és messzire ható. — A gibbonok egyike sincs oly nagy, mint az orang-utang, mert legnagyobbja is egyenesen állva csak 3 láb magas. Egyébiránt a gibbon minden bot-ségelye nélkül is bír egyenesen állani — s kezeivel tartva egyensúlyt — járni is.

A javaiak által *ungka-puti*-nak nevezett barna gibbon Java- és Szumatrában él, s mert színe változó, tévesen két válfajhoz osztályozták. Müller természetdudós szerint igen ritka eset, hogy színeben két példány egészen hasonlítana egymáshoz. Ezen fajnak rondes színe : átmenet feketéből a sárgás-barnába, sőt a sárgás-fehérbe ; szomoi fölött egy fehérös csík vonul el, mialatt polái és torka sárgák vagy szürkék. Világos színű nőstények fia gyakran feketék és megfordítva. Szőre mindegyiknek lágy és gyapjas.

A barna gibbon rendszerint párosával él. Félnék és szelid természetű, bámulatos mozgékony-sággal bír s üldözői elől csaknem madár-könnyű-séggel menekszik meg. Legcsekélyebb háborgat-tatásukra a fa leghogyére szökdelnek fel, ott meg-ragadnak egy hajlékony, ruganyos ágat, azon

három-négyszer jól meglóbálják s így aztán sok-szor negyven lábnyi távolságra is átdobják ma-gukat.

Néhány év előtt mutogattak Londonban egy nőstény gibbon, mely ügyességével s egyik tá-voli ágról a másikra átszökésével rendkívüli bá-mulatót költött A világ legközönyösebb arkife-jezésével — mintha az ily gyakorlatok semmi je-lentőséggel se bírnának szökdelőt a légben 12—15 lábnyi távolságokat s ezen, csaknem röpkülő moz-gására szükséges lóbálásokat csak az ég meg-érintése által hozta létre. Bámulva szemlélték, hogy éppen akkor, midőn a lóbálódzás hatása a legnagyobb volt, röppenését önkénytelen birta megszakítani, egyik kezével villámsobesen raga-dott meg valamely ágat, egyetlen erős mozdulat felhuzta egész testét s hátsó kezeire (Darwin szerint : lábaira) támaszkodva, egyszerre egészen nyugodtan ült, kedélyesen tekintve le az őt cso-dáló tömegre. E majom a vízszintes távolságokat, valamint a távoli ugráshoz szükséges iv-vonala-kat mérnöki pontossággal tudta kiszámítani. Pil-lantásának gyorsasága és biztonsága oly nagy volt, hogy ugrása közben, anélkül, hogy azt meg-szakítaná, a neki oda dobott almákat és apró gyümölcsöt elkapkodta. Testgyakorlatait időn-ként *uáh-uáh* kiáltással szakította meg.

Egyébként ezen nőstény-gibbon félnék és jó-indulatu volt, a nők látogatását jobban látszott szeretni, mint a férfiakét ; szívesen közelített hoz-zájuk, s cirógatásaikat elfogadta. Meglehető ér-telmi és szemlélté tehetséggel látszott bírni ; kör-nyezetét mindig élénk és éber pillantásokkal kö-vette, s a ki bizalmát megnyerte, annak első hívá-sára azonnal eléjött, engedte általa kezét megfog-ni s lágy szőrű ködményt cirógatni.

Magyar levél 1570-ből.

(Zay László Zay Ferencnek.)

Magnifico st. Nagyságodnak azt irhatom hogy én isten akaratjából jó egészségben vagyok, kit (mit) istentől mindenkor kegyelmed felől hallani akarok. Továbbá azt irhatom kegyelmednek, hogy én immár kültem nyole levelet, de nem tudom, ha mind kegyelmed kezéhez akadtanak, mert én minden dologról irtam volt kegyelmednek ; továbbá aztis irhatom kegyelmednek az én szükségem fo-lól, hogy immár annyira elfogyatkoztam pénzemből, hogy immár senkitől nem kérhetek, aztért ké-rem kegyelmedet mint uramat, hogy ne hagyjon kegyelmed nagy adóságban, mert immár egyik lo-vamat eladtam, mert annyi oly nagy drágaság

vagyon itt, hogy egy Strichot (tán kötőfék ?) hu-szonnégy fehér garason adnak ; szénát és szalmát oly drágán adják, hogy a mit három garason ad-nak avagy négyen, azt az ember mind öszvemar-kolhatná ; csak hogy annyit kaphatunk is, istennek elég hálát adunk : mert még az több(i) hercegek és grófok el nem jöttenek (ha eljönnek,) kétannyi drágaság leszen ; azért gondolja meg kegyelmed : mi kell mind enmagamra és szolgálaim a ; három szolgálómnak minden hétre az üst tallérokat ki kell adnom, és az én lovaimmal minden hónapban meg nem értem 10 ftal. Azért kérem kegyelmedet, hogy kegyelmed addig ne hagyjon, meddig az im-

perium (t. i. a német birodalom) gyűlésére az fejedelem nem menend, mert immár az fejedelem kiratta az napot, mikor gyűljenek össze; a mint hallottam, hogy 25-dik napján májusnak, és ugyan bizonnal beszélik és a várost (melyben t. i. a gyűlés lesz,) Speiernak hívják. A mi turnirokat (vivójátékokat,) a fejedelem itt Prágában szerez, azt Reminiscere után kezdik el, mert még mind a hercegek el nem érkeztenek, a kiben énekem is lennem kell az én uram parancsolatja szerint; a mint értem pedig, hogy oly messze kell mennünk oda fel az imperiumba, (a birodalomba,) mint háromszor ide Prágához volna Bécs, egy hónapig jó lenend ha felérünk. Azt tudom bizonnal, hogy énnekem elég nagy költségemre leszén és meg nem érendem négy száz forinttal; tudom pedig hogy az én aranyláncom ezért nyakamrul elröpül. Mentül inkább fősvényül élhetek, úgy élek, nem hogy kegyelmed vélné, hogy úgy tékozzanám, hogy nem tudnám hova költenem. Ha isten addig életet

hogy kegyelmedet egészségben láthassam, meglátja kegyelmed az én rogestromomat (jegyzéseimet,) mint költöttem és hova adtam; tudom, hogy a kikkel egy társaságban vagyok többet költenek csak eddig három száz forintnál. Várday Uram az udvartól bucsut veszem rövid nap és haza megyen laknia, mert ő is sem győzi költséggel. Az prágai gyűlés felől azt irhatom kegyelmednek: az szász Urak igen nehezlik, hogy annyit ígértek volt előbb az fejedelemnek, annyit nehezenek adni. — — — Az is a hír közöttünk, hogy Taly Ferenc uram felesége megholt volna és Bakith Mihál az is kezét törte volna el, hogy Niklsburgból haza vitte volna mátkáját; a mint mondják, az kocsit dölt volna el vele. — Isten tartsa meg kegyelmedet mind asszonyommal, bátyáimmal, hugaimmal és öcsémekkel egyotemben sok eszendeig. Datum Pragae 14. a die Febr. A. D. 1570. S. P. *Ladislavus Zay Chemer.*

(A Zay-ugroci levéltárból.)

Egy hét története.

(Nov. 1.)

(VK.) Tegyük le mi is betűkből font koszorúnkat a sírhalmokra, mert ez az egy pár nap a halottaké. Ha csak pusztá szokás volna is, s nem a kegyelet ösztöne: mégis megható e kor oly népvándorlás, mely ilyenkor száz meg száz utcából folyók módjára ered meg, hogy összefusson a temetőben, s két napon át hullámozzék fölkoszorúzott és mécsvilágított sírhalmi fölött. A küzdelmes élettől jól esik egyszer egy évben oda fordulni e békés mezőhöz, hol egyikünknek sincs többé ellensége, s a hol egykor valamennyien megpihenünk, ez ismeretlen ország kapujánál egyformán lerakva örömeinket és csalódásainkat, reményeinket és fájdalmainkat.

A mindennapi élet gondterhes, hosszú vonata egyszer egy évben szállit ki ide bennünket tömegesen, két napi időzést engedve, hogy legyen elegendő alkalmunk gondolkozni, merengeni, emlékezni e síromlékek között, melyek megannyi megfejthetetlen hieroglif gyanánt sötétlenek (legyenek bár fakeresztok vagy márvány oboliszkek) ama rejtelmes világ bejáratánál, a hova szemünk pillantása nem hatolhat be, és a melynek végtelen sötétjét csupán hitünk és az álma aranyozhatja meg.

Jól esik itt fölkeresni kedvoseinket, kiket még szívünkben hordozunk; a kitűnőket, kiket éltükben bámultunk és szeretünk, s holtuk után nem feledhetünk; s az ismeretlen lényeket, kik névtelenül és jeltelenül merültek az örökéjbe, s még

halottak estéjén sem ragyog fölöttük egyéb fény a jó ég csillagainál.

Néha még azok sem ragyognak. Az idő — mely gyakran szoketi kimutatni, hogy nem áll összefüggésben az emberek érzelmeivel, nem kedvez mindig a temető ünnepének. Gyakran komor, rideg és borús, mintha ellenére volna, hogy a könyvek völgyéből kivilágított termet, a mulandóság mezejéből látványosságok szünetét s a magány csendjéből alkalmi zsíbvásárt csinálnak. Mert nemcsak könyezni jönnek ide, hanem szórazkozni is. Két napon át a pozsgó élet ide önti ki tarkaságait, melyben sohajtanak és kacagnak, éreznek és hazudnak. S hazudnak nemcsak odabenn ez élvek vásárában, hanem gyakran idekinn is, e komoly keresztteken! Hányan vétetik kőbe, hogy itt egy feledhetlen kedvesök pihen, s mily hamar feledik a nemes hamvakat épp azok, kik e sirratot véseték! Hány üres szóvirág tekint le ránk a bölcsőség e köveiről, melyek az élet ellentétekben dús könyvének szintén csak egy kötetét képezik, szeretettel és képmutatással, bensőséggel és ámitással! És mégis szent ez a hely, nem az élőkért, kik a sirratokat vésetik, hanem a parladozókéért, kik nem érzik többé sem a fájdalmat, melyet magok után a jó szivekben hagytak, sem az elfeledést, melyben önző lelkek sokszor idejekorán balzsamot keresnek és — Nemezisök gyanánt — mérget találnak. De ha a

kövek, melyeket „egyszer mindenkorra“ emeltek, gyakran hazudnak is, annál őszintébbek a virágok, melyeket a hantokon a föl-fölsajgó fájdalommal együtt mindig megújítanak. E virágok a bánat és szeretet egyszerű ékesszólásai. Azok a sírok, melyeken mindig friss virágot találunk, nem temették el egészen halottjaikat, mert azok még folyvást élnek most is egy-egy szívben, mely utánuk sajog! Nyugodjanak békén e csöndes hazán örök lakói, s legyenek áldva mind ama jó szívek, kiket a sír sem tud elválasztani azoktól, kiket valaha szerettek!

Az élet, mely most benn a főváros falai közt foly, maga is oly búskomoly jelleggel bír, mintha a temetői ünnepek már előre rávetették volna árnyukat. Nincs rá valami nagy ok, s az emberek mégis kedvetlenek. Ilyenkor a rossz hír az, mely leg hamarabb hitre talál. Pár nap előtt szél-tiben beszéltek, hogy a király félbeszakítja keleti útját, s gyorsabban, mint tervezte, visszatér, mert az ádriai tengor egy pontjánál felhők tornyosulnak, melyek a suez-i örömmünnep fényét is megzavarják.

A dalmaták fölkeléséről susog mindenki, s mivel keveset tudnak róla, annál rosszabbakat sejtnek. A fölkelés ürügye az, hogy a dalmaták ellenzik a védtörvényt, de az igazságok más is lehet: talán egy rég szervezett összecsküvés. Még csak szikra az egész, de fenyegető annyiban, mert közel a löporos hordó: a keleti kérdés.

Nem tudjuk, a fölkelők fegyverzaja okozza-e, de annyi bizonyos, hogy nálunk most hallgatnak a műzsák. Más évben ilyenkor már az ég tele volt hegedűkkel. Hosszu falragaszok hirdették a koncertek, szonáták és symphoniák közölgő uralmát a köztermekben; s íme most, még csak egy vándor virtuóz sem vetődött felénk. A hangszerok stimmelését sem halljuk. Az összes zenészet változatosságát a Farkas Miska népzeneje képviseli a redoute éttermében és a kávéházakban. A b-durrok és d-mollok hosszufürtös hősei még látogató-jegyöket sem küldék meg a fényképes kirakatoknak. A színházi műzsák is boérlik a hététköznapai táplálékkal, s nem igen csinálnak ünnepet. Legfőlebb a roskadozó német színháznak van egy-egy jó napja, a hol a művészet importe-cikk.

Ott játszák közelébb Bulyovszky Lilla asszony is egy este „Lecouvreur Adrienne“-t, az „Elisabethinum“ árvalház javára, melyben egy ágyat kívánt kétszeri föllépésével alapítani. Volt nagy közönsége, tapsa és koszorúja, s mi e koszorúba nem akarunk tövist tűzni, miután jótékony célra, nagy sikerrel játszott; de nem tehetünk róla, ha

elismerésünk mézébe egy ürömesöpp vegyül. Miért játszik ő még mindig németül, holott magyarul is játszhatnék? A miért Falk Miksa szintén németül ír, holott magyarul is csak úgy tudna? Szeretnek nagyobb közönség előtt, nagyobb jövedelemre szerezni, s mi hiába sohajtozunk a régi jó idők után, midőn a művészet és irodalom még lelkesedés volt s nem üzlet. Ma már a múzsa is nem csupán a csillagok felé emeli szemét, hanem eljár a börzére és kalkulál.

Bulyovszkyné asszonyról, ki a nemzeti színpadon (kivált most) kitünő helyet foglalhatna el, hónapok óta beszéltek, hogy visszatér a helyre, a hol fölemelkedett. De, úgy látszik, nem érzi még a tavaszt, mely a dráma elröppent fecskéjét visszavonzaná. Még szárnyhegyével is — ha átröppen — csak a német színpadot érinti meg. Oda van az öreg madarász is, ki annyit csalogatta, s ki megunt a kis tarka papagályokkal vesződni, sasokra pedig nem bírt szert tenni. Színpadunk most is csak apró esicseregéssel van tele, s várjuk a varázslót, ki visszaidézzo a régi szép idöket, midőn láttunk e helyen magasabb szárnyalásokat, mert voltak, a kik bele tudtak nézni a napba.

Az új rendezés küszöbén állunk.

Tisza Kálmán legelőbb is azzal fogadta az új belügyminisztert, hogy megkérde: mit akar tenni a nemzeti színházzal, melynek állapota az egész országot érdeklé? És az új államférfi legelső szava is egy igérvény volt a művészet sorsjátékára. Megigérte, hogy megismerkedik a külföldi nagy színházak beszervezőivel, és *szakértőkkel mielőbb tanácskozányt fog összehívni.*

S már ez is vívmány, mert mikor kérdezzék meg nálunk valaha a szakértöket arra nézve, hogy mint kellene igazgatni a színházat? Elvégezték azt maguk közt a páholy-látogatók, komitö urak és néhány gavallér, kik úgy szeretik a színpadot, mint a sport egy pikánt fajtáját. Most már talán azokat is meghallgatják, kik kissé komolyabban szeretik, s egy kicsit értenek is hozzá.

Az ellenzéki vezért üdvözöljük tehát, hogy ez ügyet szönyegre hozta, s az interpellációk meddő sivatagán ültetett egy oázst, melynek kecsgetető kis ligetében a műszeretök is átadhatják magukat egy kedves — álomnak.

Különben haladunk! Egy táblabíró sem botránkozott meg azon, hogy egy vezérszónok a művészet-ügyét szönyegre hozta az ország színe előtt. Sőt meg is éljeneztek mind a felszólalót, mind a minisztert, ki elég szépet ígért. Néhány év előtt még bizonyosan akadtak volna a fölött áhélködök, hogy mint lehet efféle komédiának

ily nagy fontosságot tulajdonítani? Ma már általánosabb a közvélemény, hogy a művészet is „valami” a nemzeti életben, habár nem törődnek vele oly sokat, mint a hevesi kérdéssel, melyet hónapok előtt Németh Berci hozott szünyegre, s melyre az igazságügyér csak a mult héten felelt.

Most már túlestünk ezen is, noha Németh Berci még folytatását szorította volna. Neki csak egy miniszter felelt, holott ő valamennyit kérdőre vonta. Magándalt kapott, holott egész kórust kívánt. De mindegy; elég öröm, hogy Hevesnek sem lesz már kir. biztos, s a sok zaj tán nem sokára elsimúl.

Maga az országház is kezd valamivel csöndesebb lenni. Az interpellációk kürtjét nem fújják már oly harsányan, a pártok nem csatáznak oly szenvedélyesen, s a bírói függetlenségről szóló törvényjavaslatot — a módosítványok sűrűjén keresztül — sokkal higgadtabban tárgyalák, mint a régibb kérdéseket. A legszenvédélyesb pártmerek is kezdenek inkább nemes ellenfelek, mint haragos ellenségek lenni; a clubok sem fene-

kednek egy egymás ellen, mint ennekelőtte, s ma holnap a parlamentben csak küzdeni fognak, s nem veszekedni.

Vagy e szélesödéstán csak a dalmáciai fölkelés pillanatára idézte elő, éreztetve, hogy jöhet idő, midőn csak „összeforva állhatunk?” Mindegy, ha úgy volna is. Jele mindenesetre annak, hogy a vész együtt találná mindazokat, kiket a politikai nézetek külön táborokra osztottak.

Az új honvédek, kik szeretnének a régiekhez hasonlók lenni, szintén erősebbeknek érzik magukat, mióta a déli szellő susogása emlékezteté őket, hogy jöhet még szélvész is. Nekik ünnepek volt vasárnap. Az első honvéd-zászlót szentelék föl a Mátyás templomban, s az első szöveget maga a királyné — a zászlóanya — veré be, s a lobogót a primás áldotta meg. Diszes, nagy ünnepély volt, lelkes szavakkal, nagy néptömeg jelenlétében. Engedje a végzet, hogy e zászlót sokáig ne kelljen kibontani véres csatára, de ha ki kell: akkor egy költőnk fohásza szerint „szereessen bele a diadal” s kövesse mindig lobogását!

V e g y e s k ö z l e m é n y e k.

Történeti naptár. November hó 6-án Dumouriez győzelme Jemappes mellett 1792. — Orleansi herceg Égalité Fülöp kivégeztetik 1793. — Pelissier, malakoffi herceg és tbk született 1794. — Borzasztó hóvihár dühöng az Oroszhonból futó franciákon 1812. — A lützeni csata, Gusztáv Adolf halála 1632. — Napier Károly † 1860. — Kossuth, Klapka és Pulszky magyar kormányt alakítanak külföldön 1860. — Beresényi Miklós † 1725.

7. A 33 svájci szövetséges esküje a rütli téren 1307. — Pozsonyi 1491; pyraonoi békék 1659. — Cooc született 1728. — A protestans vallás eltörtöltetik Franciaországban 1793. — Rákóczy Ferenc szökkik Bécs-Ujvárosból 1701. — Viktor Emanuel bevonul Nápolyba; Garibaldi lemond a diktátorságról 1860.

8. Ximenex 1517., Halley csillagász 1656. születtek. — Davoust győzelme Mária-Cellnél 1805. — A bálványimádás eltiltatik 392. — Hg Sapieha † 1860.

9. Bonaparte szétveri a directoriumot 1799. — Garibaldi Caprerába vonul 1860.

10. Solothurni vér-éj 1382. — Luther Márton született 1483. — Fra Diavolo kivégeztetik 1806. — Zápolya János királylány választatik 1526. — A várnai ütközet 1444. — II. Lajos megtalált holtteste eltemettetik 1526. — Schiller Frigyes

született 1759. — Farini Sicilia diktátorává neveztetik ki 1860. — Garibaldi az összes olasz hadsereg tábornokává, s gróf Degenfeld ausztriai hadügyminiszterré neveztetnek ki, 1860.

11. Katona József Kecskeméten 1792, Lendvay Márton 1807. születtek. — Cilley Ulrik megöletik 1456. — Zsitvatoroki béke 1606. — Magdeburg káptulál 1806. — I. Miklós montenegrói hg összekelt Vukotics Milenával 1860. — Gacta lövetése megkezdett 1860.

12. Alvinczy győzelme Villanouva mellett 1796. — A török porta 400 millió kölesönt vesz föl Párisban 1860. Közli: V. A.

* (*Panaszos levél a parókák ellen.*) Egy londoni lap 1703-ból egy furcsa levelet közöl, melyet Price Devereux irt barátjához, s panasolja, hogy sok üldöztetésnek van kitéve a miatt, a miért letette parókáját. Price Devereux abban az időben egyike volt London legelső gavallérjainak, s nagy szerepet játszott az udvarnál. Herefordi vicomte és pair volt. A levélben többi közt ezt írja. „Legjobb barátaim is kinevetnek és élcelnek, mert saját hajamat viselem. Magam is elrémultem, midőn a parókák közt egyedül láttam magamat. Szokatlan lehet, de én többem nem tűrhetem azt a boglyát fejemen, mert mert undorodom, nem tudva honnan került az idegen haj; ezenkívül fejem mindig forró alatta. Irtak rólam egy ostoba saty-

rát is a „Sörénytelen oroszlán“ cím alatt, s ezt tegnapelőtt selyemre nyomtatva is megküldte valaki. Megfoghatatlan, hogyan érnek rá az emberek az ilyen ostobaságokra.“ — Valóban Price Devereux volt az első, ki hadat izent a parókáknak és nem tette fel többé; hanem reformatori szerepe mitsem eredményezett, mert a divat és elegancia továbbra is követele a paróka viselését, mint most a keztyűiket. A Devereux vicomte vakmerőségéhez hasonlót követet el Krisztina svéd királyné 1680-ban, ki szintén eldobta a parókát, mely oly fontos esemény volt, hogy a franciák svédországi követe is megemlékszik fölöle egy tudótásának végső soraiban, megjegyyezve, hogy a királyné „egyébiránt férfi- ruhát is szokott viselni.“

(K. F.) (*Cleopatra.*) Antonius egykor az actumi ütközlet előtt a Nilus partján halászott, de sikeretlenül. Mivel pedig önszeretetét bántotta az, hogy Cleopatrája előtt nem jelenhetik meg mindenkor, mint a szerencse kegyence, megparancsolá egyik hajóslegénynek, hogy uszszék viz alatt a horog alá, s arra akasszon egy nagy halat. Ő ezt diadalérettel rántá ki. Az éles szőmű Cleopatra azonban észrevette a csalást s közölte az udvar főbjeivel. — Kevéssel utóbb ismét elment horgászni Antonius. Cleopatra most egy beszózt halat akasztott ugyanoly módon Antonius horgára. Ez ismét diadalmasan rántá ki horgát a körülálló nagy nevétségére. Hogy pedig Cleopatra meg ne sértse a római kevélységét, ezt mondta neki: „Barátom! hagyd a horgot nekünk, Kanopus és Pharos kis uralkodóinak; az általad fogandó halak legyenek a világ városai és királyságai.“

— F. K. — (*Harun Alrashid.*) A nagy Harun Alrashid kalifától egykor Murraffer nagy vezére kérdezte: „Uram, ugyan miért alapítasz akadémiákat s iskolákat, s általán miért hozod be a tudományokat? Talán azt hiszed, uram, hogy alattvalóid annál inkább fognak engedelmesskedni, minél felvilágosultabbak lesznek!“ — „Igen,“ felelé a kalifa; — mivel alattvalóim törvényeim értelmét s jótékony célját jobban felfoghatják.“

„Fogják-e örömelebb majd az adót fizetni?“

„Igen, mert annak szükségét s hasznát átlátandják.“

„Hát katonáid buzgóbban fognak-e harcolni?“

„Igen, mert fogják tudni, miért harcolnak, s mélyebb belátásu vezérek lesznek.“

„Ugy ám, de tudósaid, böleseid tévelyeket fognak hirdetni.“

„Igen, de o tévelyeket más bölesek meg fogják cáfolni s uj igazságokat fognak felfedezni.“

„De legkegyelmesebb uram; hát ha majd az egykori utód más alapelvek szerint. . . .“

„Sem mire kellő!“ — monda a kalifa; — hát te annyira le akarsz engem alacsonyítani, hogy inkább iparkodjam a gonoszúgnak áldozatot, az ostobasúgnak játékot, a henyéségnék pamlagot készíteni, mintsem népeimet boldogokká tenni!?

* (*Az angol királyi korona.*) Anglia koronájáról a következő kincsbeli kimutatásokat olvassuk. A korona ékköveinek értéke, ide nem számítva az aranyat és ötvösi munkát, 1,092,000 frt. Az alsó övezeten 20 db gyémánt ragyog, melyeknek értéke egyenkint 15,000 frt, vagyis összesen 300,000 frt. Az előrészen két pompás gyémánt ragyog, s ezek értéke 40,000 frt; a két gyémántot 22—22 kisebb kő veszi körül, ez csak 1000 frt; négy kereszt, mindenik 25 gyémánttal 120,000 frt, a kereszték közepén levő nagy gyémántok értéke összesen 400,000 frt; a 12 darab gyémántból álló liliom 100,000 frt; még 18 db nagy gyémánt a liliomban 20,000 frt. Ezekon kívül gyöngyök, apró gyémántok még 100,000 frtot képviselnek; van 141 rózsas ez 5000 frt, 25 gyémánt a felső keresztben 3000 frt, két sor gyöngy 3000 frt.

* (*A gyufáról.*) Egy külföldi lap aggodalmasan szólal föl, hogy a gyufák a gazdaságból és forgalomból évről-évre nagyobb mennyiségű fát fogyasztanak el, minthogy a gyufák által való könnyű tüzelés miatt a gyufák fogyasztása évről-évre fokozódik. A felszólaló némi adatokkal is szolgál, s neki úgy tetszik, hogy a belgiumiak fogyasztanak aránylag legtöbb gyufát, mert gondos megfigyelés után egy-egy belga naponként 9 darab gyufát használ el; egy francia csak 7-et, egy angol és spanyol 8-at, az olasz szintén hetet; a német legkevesebbet, tudniillik csak hat darabot. Hogy jót áll-e a közlő ezen adatokról, azt mi nem tudhatjuk. Szerinte Európába naponként 300,000 kilogram fa szükséges csupán gyufákra, a mi egy éven át 150,000 ölet tesz, s ehhez 210,000 kilogram phosphor szükséges. „Fölötte sok ez! — kiált föl a közlő, — mert a fenyőfa pusztul, holott erre eszközeinknél s a közlekedésnél napról-napra égetőbb szükségünk van!“ — Indítványozza tehát, hogy a gyufáknál keményített papir-radacsákat kellene használni.

K. F. (*Elsonora, ausztriai főhercegnő*) mindennap imádkozott jöveveier. S miután kérdoztott: kiket ért azok alatt, mondá: „Jobbágyaimat, kik engem sanyaru munkáikkal táplálnak.“

regóts mint Emich Gusztáv nagy képes naptára, jól ismeretes a nagykövetség előtt, a valamennyi naptáraink közt leginkább megfelel feladatának, mert tisztán névtára, — a miniszteriumoktól kezdve az alsóbb hatóságokig — a legteljesebben van összehallgatva. Szépirodalmi részében több költemény, érdekös novellák és más olvasmányokat találunk. Az ismeretterjesztő részben természetrajzi értekezés, a haltenyésztés, Magyarország régi és keletkező vasútainak leírása térképpel, a hazai vastermelés és bányászat, külföldi országok és népek ismertetése kösültek. Egyébiránt a bővebben előadott tartalom mai hírdetéseink közt található. Ára a 26 negyedrét iv nagyraú naptárnak csak 1 frt. Ajanlhatjuk.

(Pályázati ügyintézés.) Alulírott emlékeztetem a pályárai kívánókat, hogy a Kisfaludy-Társaság folyó évi február 14-dikén tartott közléseben a következő pályadíjat hirdette: Kíváratik tanköztanmeny a költészeröl, tekintettel főbb fajaira. Jutalma 50 arany. A pályamunkák idegen kézzel tisztán és olvashatólag másolva, bakótvé, laposva, a szerző valódi nevét rejtő, lepecsételt, jelmondatos level kíséretében, folyó 1869-dik évi dec. 31-dikéig a társaság titkárához küldendők. — Megjegyzendő, hogy a pályadíjért versenyző munkák közt csak az nyerhet jutalmat, mely nem csupán aránylag jobb a többinél, hanem a melynek önálló becsé is van. Kelt. Pesten, okt. 30. Gregus Ágost titkár.

(Pályadíjakat) fog a nemzeti színház igazgatósága kitűntet a drámák felvonásokba szenesjére, hogy a tekintetben is újabbat és jobbat hallhason a közönség. Magyar nyelvű komoly és vigánytársra, a felvonásokba szenes két díjat tűs ki: 15—15 éb aranyra. A pályadíjakat Erkel elsőköltő alatt két színház te két szonkivüli szenes, összesen öten fogják megbírálni.

(Horvát székely történetre,) ki 1848 ban csendi plébán volt a trabinici választott püspök címevel van felruházva.

(O félégi évvelés alatt) minden harmadnap futnak a munkák a Károlyi, Árványi e kormányok részöl a sürgönyököt és jelentéseket.

(A nagy élekeletesség képe) az idén oct. 1-én 186,699 utas utazott, e számból csak a „Honvéd“ gőzösre 89,523 utasó, „Fiume“ ra 44,985, „Budapestre“ 42,980, „Mohács“ hajóra 41,288.

(A Danubius folyó vízében) a pesti és budai partokra néve már elkezdtek a részletes költéséget, mely szerint az összes kiadás 7,898,000 forin ragas, a nyergendő hátszálak értéke ötmillió 700,000 frt, a így még más forrásból fedesendő marad 2,200,000 frt.

(Székely nyelv leírásról) kőszövegy munkát beosztott kére német nyelven, a nyelvészet előhaladás érdekében e egytől két könyvet kiadott, he bonának az általános képzés részöl szerző kéntre, melyeknek az elődítők közt azon állnyak van, hogy melyek kímél e napjainkban is használható, a így mint az olajfémek, kereben íveg nélkül is használhatók.

(Zemkeidővel egyfélé) alakult Miskolcon. Az okt. 18-iki első közgyűlésen következőleg választották meg a tiszti kart: elnök Spuller Ferenc, alelnök Papp Dezső, titkár Wolfgang Lajos, pénztárnok Frankel Béla.

tották meg a tiszti kart: elnök Spuller Ferenc, alelnök Papp Dezső, titkár Wolfgang Lajos, pénztárnok Frankel Béla.

(A levelezési lapokból) eddig egy millió darab fogyott el, mi eléggé bizonyítja az eszme életrevalóságát.

(Egy Ausztráliában lakó hazánkfi.) Kempf József kértül haszteráni. A jövő évi március végén akar eljöni Ausztráliából; előbb azonban Kaliforniába megy és S.-Franciátok érintve, onnan Dél-Amerikába, innen ismét „a világ legromekőbb vaspályáján“, mely 3600 a. mfd hosszú és egész Amerikát Ázszi, Észak-Amerikából New-Yorkba, New-Yorkból Londonba, Hamburgba, a onnan imédott hazájába siet. Hoz magával egy ausztráliai természetudományi ritkaság-kabinetet, szárított növény- és maggyűjteménnyel, mely mielőtt ide érkezne, minden nagyobb városban közönségre fog kiállítatni, itti pedig debreceni a kollegium természetudományi terméibe fog emléktül letéetni azon magyar protestáns hölgy: Szalay Erzsike kesei által, mivel ő — mint leveléből kiténik — Ausztráliában kelt össze. Terve továbbá Debrecenben (!) „Az összes világ“ cím alatt nagy-szerű magyar lapot szerkeszteni, minám mind az öt válgress legnevesetesebb városában ösmekötetéseket bisonisandott magának. Ha azonban itthon ismerős less az irodalmi e egyéb viszonyokkal, alkalmasint lemond e teréről.

(Játkonyosságok.) A királyné 400 frtot adományozott magánpénztárából a pesti játkony nőegyletnek. — Néh. Murányi, temesi főispán e akadémiának 500, a museumnak 500, a nemzeti színháznak 1000, a székely kivándorlás akadályosára tett Kralovansky alapra 1000 frtot hagyományozott.

(Sikkasztás.) Az erdélyi vasutnál nagyobb sikkasztások történtek. Kiszült, hogy Udley és fia, angol szülötsül merénykők követtek el, kik a gazdaság szakmánnnyal már odább állottak. Most a rendőrség vette őket üldözésbe.

(Eszaki fény) volt látható Buda-Pesten m. hó 28-án este fél 8 órakor, mely keves félbe szakadásal fél 9 óráig tartott.

(Pap Dénes győri ügyvéd) a irodalmunknak egyik igénytelen, lapunknak régebbi munkatársa, — kitől 1848—49-iki eseményinkre vonatkozólag több becses adatot kösültek, — e napokban húnyt el. Győrsen, rövid szenvedésteljes betegség után. Halálát három gyermeke és számtalan barátja gyászolja. Pap Dénesről forradalmunkra vonatkozólag több becses önálló munka is jelent meg, melyek közt kiemeljük a Ráth Mór kiadásában 6 kötetben megjelent „A pesti nemzetgyűlés 1848-ban“ című, nagy szorgalommal összegyűjtött aranytűl és bronzéremmel a tudósításokat, melyeknek egyetlen képviselőnk könyve köztül sem szabadna hiányosniok.

(Chignon felől.) Mivel az emberi haj nem elég e mostani kolossalis frizurák kiállítására, Amerikában most fabáncsból kőmitenek haját és hajfűtöket, mert esen fa rostjal kímélve, kiállítva és olajosa nagyon hasonlítanak a hajhoz. Az ily chignonok olcsóbbak is mint az emberi hajból készültak.

az „Athenaeum” könyvkiadásában

(Pesten, barátok tere 7. szám)

s általa Magyarországon és a Királyhágón tuli rész minden könyvtáránál kapható:

Az „ATHENAEUM”

(előbb Emich Gusztáv)

NAGY KÉPES NAPTÁRA

az 1870-dik évre.

XI-dik ÉVFOLYAM.

36 4-rét iv, számoszom rek-metszvénynyel. Ára 1 forint.

E naptár sokkal előnyösebben ismeretes a t. ez. közönség előtt, mintsem hosszas ajánlásra szorúna. Csak annyit említünk meg, hogy szápirodalmi része érdekes beszélyekkel; encyclopaedius része pedig hazánkban s a külföldön előfordult jelentékenyebb események ismertetésében sok igen sikerült munkálattal bővelkedik, mint az alábbi tartalomjegyzékből legjobban kitetszik.

Tartalma.

Csülkép: Modern világ. Naptári rész: Hónapok; bevételi és kiadási rovatokkal. — Kor- és egyházi számitás. — Az uralkodó boldog.

Szápirodalmi rész. Modern világ. Költemény (képpel) Csepeli Sándortól. — A társalkodónó. Beaudy Sárosi Ferencztől. — A honvéd kedvese. Koltemény Gyulai Páltól. — A szerenáda. Koltemény Mészai Józseftől. — Szólj igazat s betörök a fejed. Novalla, ford. Solyomossy Pál — Gr. Richard s a szöve félé. (Képpel). — A szant-élmény szerzetes Umland után Ábrányi Emil. — Egy éjtófeolques várásban. Egy hadi fogoly után Ujkéri Iván. — Az éjszakák. Koltemény. Benedek Aladártól. — Kedvesomhez. Koltemény. Török Károlytól. — A szerelem vértanuja. Történeti beszély. Sárváry Elektől. — Az állam. Koltemény (képpel) Uhlantól.

Közhazságn ismeretek társa. Természettarjai értekezések. Földünk geologiai alakulása. (Egy képpel). U. — Hogyan képződik a talaj? Ss: M. — Hol keletkeztek az első szerves lények? Sárkány J. F. — Az emberfajok egymással hatása s a keresztezés. Gyallay. — Vízben élődd légi állatok Kl. K. — Őstíne vagy megfontolts? S. P. — Repülő halak (Képpel). — Az óriási pók és a kolibrík. (Képpel). — **Közgazdasági tenyésztés és kereskedelem.** Halaink fogyasztása és amesterséges haltenyésztés. (Képpel) J. Halaink fogyasztása és ennek okai. II. Minő halfajok mind vidéken tenyésztendők. III. A halak ivási ideje. IV. Az ikrák termékenyítése. V. A zárt helyen költés. VI. A szabadban költés. VII. A tonyész-tó. — **Magyarország vasuthálózata és annak nemzetgazdasági jelentősége,** tekintettel a szomszéd tartományokra is. (Egy térképpel). T. P. — **Hazánk vastormelése és vasbányáink.** — A bányászati bányavárosok és ércstermelésük. (Képpel). — A gőzkalapács s jelentősége a vasipar terén. (Képpel). — A vasuti árok gyártása. (Képpel) — Magyarország gabonatermelése, megyénkénti részletes kimutatással. — Az állattenyésztés és baromtatás Magyarországon. — **Kulcszágok és népek.** A kelet-ázsiai expeditió és a siami birodalom. (Képpel). — Az úrk-város és rovatosságai. (Képpel). — **Világforgalmi utak.** — A suezai csatorna. (Képpel). — Az atlantico-pacifc vaspályá. — Az orosz-chíni vasutvonal. — Az anglo-német-magyar-szerb-török-afrikai vasutvonal. — A francia-amerikai tengeralatti távírda-huzal.

Történi események. Magyarország királya és családja. — A magy. kir. felelős miniszterium. Miniszterelnökség, honvédelmi miniszterium (s honvédelmi főparancsnokság. — Ő Felsége személye körül. — Bellügyminiszter. (erdélyi kir. biztosság, pénzügy-miniszterium, vallás- és közoktatás-miniszterium, igazság-ügyminiszterium, közmunka- és közlekedés (kir. udvari) vidéki hivatalok), földmívelés-, ipar- és kereskedelmi min., horvát, salavon-dalmát miniszterium. — A magyar kir. császári s kir. udvari tanácsok, legfőbb ítélőszéki osztálya, — A pesti királyi ítélő-tábla. — A magyar kir. váltó feltörvényezések. — Az elnökösi ügy elő-irányítások. A dunáninneni, a dunántúli, a tiszáninneni, a tiszántúli vármegyék. — A királyhágóntúli rész. — Pótlék. Katholikus, görög, evang., protestans és unitarius egyház. — A honvédsereg gyalog- és lovas-osztályai- nak székhelye és parancsnokai. — Az oktatásügyi felügyelőségek. — Bolygók és illelői járandóságok. — Az állam- és nemzetiségiek huszár naptári. — A kamatszám (Goupon) értékének kiszámítási táblája. — A budapesti ügyvédek névrosza. — Magyar és Erdélyország vásárok teljes névrosza.

BOLOND MISKA NAPTÁRA.

1867

Szerkeszti TÓTH KÁLMÁN.

102 oldal 8-rétben, 40 humoristicus képpel.

Tartalma: Bucan s ó-ívöl. — Jövendőmondások az egész évre, 24 képpel — Kéj-kirándulgatás s Margitmeze. — On hymnus. — Alkotmányos reformok. — Egy véletlen párborsád, mely csak estendő mulva történnék meg s soldatesca és a hierarchia közt. — Az Ujvilág látványosságainak hetirétege. — Népdal. — Seminariumi elemények. — A társalkodó s a quintessentiaja. — Egyveleg: gőz hárta jár a világ. — Az orrok (physiologiai ismertetés). — Quodlibet okos és ostyan kérdések és feleletekből. — Politikai egyszeregy. — Mit láthatnak és élvezhetnek Pest fővárosban a külföldiek. (Képpel). — Álmoskány, alkotmánygyal álmodók számára. — Politikai kis kató nagy gyerme' ok' számára. — A modern alkotmányosság kátája. — Consilium Napoléonnól. — Rakéták. — Circus: s a határvidékiért örökségek ügyében, fuitatják Sigismond G'annaléon és Kannelo. — Nem mer megházasodni, t. i. Bakos Flórie ur. Mul: ságos elbeszélés. — A tolmák. — Velocipedes-törvények fotográfiák után. — A szerzetes-rendek alapszabályai jövőre. — Dalárdá dailau.

A csinosan kiállított s humoros képekkel bőven illusztrált mulattató naptár ára 80 kr.